

سوالات تاریخ (۲) از بعثت پیامبر تا پایان صفویه

یازدهم دهم انسانی

دروس ۹ تا ۱۶

نام و نام خانوادگی:

دبیرستان:

سال تحصیلی ۹۸-۹۷

چاپ و تکثیر: ایزده. ایستگاه بارک. مجل. خدمات معلم. تلفن ۴۳۶۳۵۹۰۶

درس نهم: ظهور و گسترش تمدن ایرانی - اسلامی

۱. چه عواملی زمینه را برای شکل گیری سلسه های ایرانی و در پی آن تغییر اوضاع سیاسی ایران در سده های سوم و چهارم هجری فراهم آورد؟ فعالیت ها و مبارزات - سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایرانیان در دو قرن نخست هجری
۲. سرآغاز تغییرات سیاسی ایران در سده های سوم و چهارم هجری چه بود؟ هنگامی بود که طاهربن حسین مشهور به ذوالیمینین از سوی مأمون، خلیفه عباسی به حکومت خراسان منصوب شد (۲۰۵ ق).
۳. تشدید جنبش های ضد خلافت در ایران، مأمون را متوجه چه نکته ای کرد؟ متوجه این نکته کرد که باید تغییری در شیوه ی اداره قلمرو خلافت ایجاد کند؛ از این رو، حکومت خراسان را به طاهر، سردار ایرانی خود سپرد.
۴. نخستین سلسله ی مسلمان ایرانی چگونه شکل گرفت؟ تشدید جنبش های ضد خلافت در ایران، مأمون را متوجه این نکته کرد که باید تغییری در شیوه ی اداره قلمرو خلافت ایجاد کند؛ از این رو، حکومت خراسان را به طاهر، سردار ایرانی خود سپرد و نخستین سلسله ی مسلمان ایرانی شکل گرفت.
۵. با افول قدرت عباسیان در قرن های سوم و چهارم هجری، کدام سلسله های حکومتی در گوشه و کنار ایران روی کار آمدند؟ صفاریان، سامانیان، علویان طبرستان، زیاریان و آل بویه.
۶. سلسله های طاهریان و سامانیان، ریشه در چه داشتند؟ ریشه در خاندان های کهن دهقانی منطقه ی خراسان و ماوراءالنهر داشتند. این دو سلسله را دودمان های زمین داری پایه گذاری کردند که از قدرت و نفوذ اقتصادی و پشتوانه ی اجتماعی و فرهنگی قابل ملاحظه ای در دیار خود برخوردار بودند.
۷. نقش دهقانان در سده های نخستین هجری در ایران چه بود؟ علاوه بر مشارکت در امور محلی، نقش مهمی در حفظ و انتقال فرهنگ ایرانی از دوره باستان به دوره اسلامی ایفا کردند.
۸. بنیانگذار حکومت علویان طبرستان که بود؟ حسن بن زید.
۹. چرا حسن بن زید و جانشینان او به منطقه طبرستان پناه آوردند و چه نقشی در منطقه ایفا کردند؟ برای رهایی از ستم خلفای عباسی به ایران و به ویژه منطقه ی طبرستان پناه آورده بودند. سادات علوی نقش مؤثری در ترویج اسلام در میان ایرانیان به ویژه ساکنان طبرستان، دیلم و گیلان داشتند و با رفتار و اخلاق پسندیده خود، مورد اعتماد توده های مردم قرار گرفتند.
۱۰. بنیانگذاران کدام سلسله های مسلمان ایرانی، از میان مردم عادی برخاستند و چگونه قدرت را به دست گرفتند؟ ۱- یعقوب لیث صفاری، رویگزراده ای از دهی به نام قرین در سیستان بود. او فعالیت اجتماعی و سیاسی خود را با شرکت در گروه عیاران و جوانمردان سیستان و جنگ علیه خوارج آنجا آغاز کرد ۲- سلسله ی آل بویه را پسران ابوشجاع بویه (علی، حسن و احمد) از اهالی دیلم تأسیس کردند. بویه شغل صیادی را رها کرد و به همراه پسرانش حرفه ی نظامی گری را برگزید و به خدمت سرداران دیلمی درآمد.
۱۱. بنیانگذاران کدام سلسله های ایرانی با فرمان خلیفه ی عباسی به حکومت رسیدند؟ طاهریان و سامانیان. همچنین انتقال قدرت از امیری به امیر دیگر نیز در این حکومت ها بافرمان و تأیید خلیفه صورت می گرفت.
۱۲. بنیانگذاران کدام سلسله های ایرانی بدون اجازه و تأیید خلیفه قدرت را به دست گرفت؟ یعقوب لیث صفاری، بنیان گذار حکومت صفاریان، حسن بن زید، مؤسس حکومت علویان طبرستان و مرداویج برپا کننده ی سلسله ی زیاریان و پسران بویه که سلسله ی آل بویه را بنیان نهادند، از آن جمله بودند
۱۳. روابط طاهریان و سامانیان با خلافت عباسی چگونه بود؟ امیران سلسله های طاهری و سامانی عموماً نسبت به خلفای بنی عباس اظهار اطاعت ظاهری می کردند و در مواردی با دشمنان خلافت مانند علویان طبرستان و خوارج در سیستان سر ستیز داشتند. اظهار اطاعت این امیران نسبت به خلافت، به قدرت آنان در نظر عامه ی مردم مسلمان مقبولیت و مشروعیت می بخشید.
۱۴. روابط حکومت علویان طبرستان با خلافت عباسی چگونه بود؟ همواره خصومت آمیز بود؛ زیرا امیران شیعه مذهب این سلسله که از سادات علوی به شمار می رفتند، خود مدعی خلافت بودند و عباسیان را غاصب خلافت می شمردند. از این رو، بیشتر دوران حکومت علویان طبرستان به کشمکش و جنگ با سپاهیان خلیفه و لشکریان طاهریان و سامانیان که متحد خلافت بودند، سپری شد.

۱۵. **رابطه ی صفاریان با خلافت عباسی چگونه بود؟** فراز و نشیب زیادی را طی کرد. با وجود آنکه یعقوب بدون فرمان و بی اجازه خلیفه ی عباسی به قدرت رسید، اما موفقیت های او در سرکوب خوارج و جهاد با کفار مرزهای شرقی، موجب شد که خلیفه فرمان حکومت سیستان، کابل و بلخ را برای وی ارسال نماید. با این حال، پس از حمله ی یعقوب به نیشابور و از میان برداشتن حکومت طاهریان و سپس لشکرکشی ناموفق امیر صفاری به بغداد، روابط دو طرف به خصومت گرایید. در زمان عمرو لیث، برادر و جانشین یعقوب، دشمنی و درگیری میان صفاریان و خلافت عباسی کمتر شد؛ امیر صفاری نسبت به خلیفه اظهار تبعیت کرد و به نام او خطبه خواند، خلیفه نیز حکومت عمرو را بر مناطقی که در اختیار داشت، تأیید کرد. با وجود این، عباسیان همچنان نسبت به صفاریان بی اعتماد بودند. از این رو، در جنگ میان عمرو و امیر اسماعیل سامانی، خلیفه جانب سامانیان را گرفت و پس از آنکه در این جنگ عمرو به اسارت درآمد و به بغداد فرستاده شد، خلیفه ناجوانمردانه دستور به قتل او داد.
۱۶. **چه عواملی موجب شد که خلیفه فرمان حکومت سیستان، کابل و بلخ را برای یعقوب لیث ارسال نماید؟** موفقیت های او در سرکوب خوارج و جهاد ب کفار مرزهای شرقی
۱۷. **از چه زمانی روابط یعقوب لیث با خلیفه ی عباسی به خصومت انجامید؟** پس از حمله ی یعقوب به نیشابور و از میان برداشتن حکومت طاهریان و سپس لشکرکشی ناموفق امیر صفاری به بغداد، روابط دو طرف به خصومت گرایید.
۱۸. **روابط زیاریان با خلافت عباسی چگونه بود؟** فراز و نشیب زیادی داشت. مرداویج با شکست سپاهیان خلیفه، شهرها و ولایات مختلف ایران را گرفت و عاملان خلیفه را از آنجا راند. مرداویج حتی خیال حمله به بغداد و نابودی خلافت عباسی را در سر می پروراند، اما پیش از اقدام به این کار، توسط غلامان شورشی خود کشته شد. جانشینان وی که قلمروشان به گرگان و طبرستان محدود شده بود، از بلندپروازی مرداویج دست کشیدند و نسبت به خلیفه ی بغداد اظهار اطاعت کردند.
۱۹. **روابط آل بویه با خلافت عباسی چگونه بود؟** یکی از مؤسسان حکومت آل بویه (احمد) با مشاهده اوضاع نابسامان خلافت، بغداد را تسخیر کرد اما خلافت را از بین نبرد. امیران آل بویه بیش از یک قرن خلافت عباسی را تحت سلطه ی خود داشتند و عزل و نصب خلیفه به میل آنان انجام می گرفت. البته آنان حرمت و شأن خلافت را نگه می داشتند و چنین وانمود می کردند که تابع خلیفه هستند.
۲۰. **پیامد سیاسی ظهور حکومت های ایرانی چه بود؟** ۱- کاهش و زوال تدریجی سلطه ی سیاسی نظامی خلفای عباسی بر ایران بود ۲- همچنین پس از آنکه اداره امور مناطق مختلف کشور در اختیار کارگزاران ایرانی قرار گرفت، به مرور آرامش نسبی بر جامعه حکم فرما و از شدت آشوب ها و جنبش های سیاسی، اجتماعی و مذهبی کاسته شد.
۲۱. **پیامد اقتصادی ظهور حکومت های ایرانی چه بود؟** در فاصله ی سده های سوم تا پنجم هجری به ویژه در دوران حکومت های طاهریان، سامانیان و آل بویه فعالیت های اقتصادی از رونق مناسبی برخوردار بود. در آن زمان کشاورزی، تجارت و صنعت رشد چشمگیری یافت. به واسطه ی چنین رشدی بود که شهر و شهرنشینی در قلمرو آل بویه گسترش یافت.
۲۲. **شهرهای بزرگ و آباد ایران در فاصله ی سده های سوم تا پنجم هجری را نام ببرید؟** بخارا، نیشابور، ری، اصفهان، شیراز و همدان از جمله شهرهای بزرگ و آباد آن عصر بودند.
۲۳. **عوامل رونق اقتصادی و رشد شهرنشینی در زمان سامانیان و آل بویه چه بود؟** ۱- برقرار شدن آرامش و امنیت نسبی ۲- قرار گرفتن زمام کارها به دست امیران و وزیران با تدبیر ۳- علاقمند به عمران و آبادانی ۴- استقرار نظام دیوانی منظم و منسجم.
۲۴. **پیامد مذهبی ظهور حکومت های ایرانی چه بود؟** پس از آنکه امیران ایرانی قدرت را به دست گرفتند و سلسله های حکومتی مستقلی برپا کردند، روند گروه به اسلام شتاب بیشتری گرفت و اکثریت مردم ایران در دوره آنان به دین اسلام درآمدند.
۲۵. **امیران کدام سلسله های ایرانی پیرو مذهب تشیع بودند؟** سلسله های علویان طبرستان و آل بویه.
۲۶. **در عصر آل بویه در زمینه ی مذهبی چه اقداماتی صورت گرفت؟** مراسم عزاداری امام حسین در عاشورا و جشن عید غدیر خم با شکوه و عظمت برگزار می شد. همچنین در آن دوره، حرم امامان شیعه در عراق مرمت و بازسازی شد و سنت زیارت رو به گسترش نهاد.
۲۷. **با ورود اسلام به ایران کدام زبان، زبان حکومت و دین شد؟** زبان عربی.

۲۸. وضعیت زبان فارسی پس ورود اسلام به ایران به چه صورتی درآمد؟ زبان فارسی دری که در واقع صورت تحول یافته ی فارسی میانه (پهلوی) بود، همچنان در میان عامه ی مردم در اکثر نقاط ایران رواج داشت. به مرور زمان حتی بسیاری از اعراب مهاجر به میهن ما نیز جذب زبان فارسی و فرهنگ ایرانی شدند.
۲۹. نقش صفاریان در ترویج زبان فارسی را شرح دهید؟ تاسیس حکومت های ایرانی در سده سوم هجری سرآغازی بر توجه و حمایت رسمی از زبان و ادب فارسی بود. یعقوب لیث که امیری میهن دوست و علاقمند به فرهنگ ایرانی بود، شاعران را به سرودن شعر فارسی تشویق می کرد.
۳۰. سامانیان چه نقشی در ترویج زبان فارسی داشتند؟ در عصر سامانیان زبان و ادب فارسی اوج گرفت. امیران و وزیران ایران دوست و فرهنگ پرور سامانی زحمات فراوانی برای ترویج این زبان کشیدند. آنان شاعران و نویسندگان فارسی گو را تشویق و حمایت می کردند. رودکی پدر شعر فارسی در این زمان می زیست و مورد حمایت دربار سامانی بود. حکیم ابوالقاسم فردوسی نیز در اواخر دوره سامانی شروع به سرودن شاهنامه کرد. علاوه بر آن، در دوره سامانیان، زبان فارسی به عنوان زبان علم و دین در کنار زبان عربی قرار گرفت و چندین اثر علمی و دینی به زبان فارسی تألیف و یا ترجمه شد. ترجمه و تلخیص تاریخ طبری با عنوان تاریخ بلعمی و ترجمه ی تفسیر طبری بر قرآن از آن جمله اند. همچنین در آن دوره، نخستین کتاب جغرافیایی به زبان فارسی با عنوان حدود العالم من المشرق الی المغرب نگارش یافت.
۳۱. کدام سلسله های ایرانی سهم بسزایی در رونق و شکوفایی علمی و فرهنگی عصر خود داشتند؟ سامانیان و آل بویه.
۳۲. امیران و وزیران فرهنگ پرور سامانیان و آل بویه چگونه در رونق و شکوفایی علمی و فرهنگی عصر خود نقش داشتند؟ از یک سو، عالمان را مورد حمایت مادی و معنوی قرار دادند و از سوی دیگر، با مدارا و اجتناب از تعصب و تنگ نظری، شرایطی را فراهم آوردند که اهل علم و اندیشمندان پیرو مذاهب و دین های مختلف در امنیت و آسایش کامل فعالیت کنند.
۳۳. در سده های نخستین هجری مهم ترین مراکز آموزشی چه مکان هایی بودند؟ مساجد بودند و در مساجد بیشتر شهرهای ایران حلقه های درس بزرگی تشکیل می شد.
۳۴. مهم ترین علوم مورد توجه ایرانیان در سده های اول هجری را نام ببرید؟ معارف اسلامی، فلسفه، ریاضیات و نجوم، پزشکی و داروسازی، سایر علوم و فنون (تاریخ، جغرافیا، ادبیات، فیزیک، شیمی).
۳۵. از ابتدای ورود اسلام به ایران، ایرانیان مسلمان، به تدوین و ترویج کدام معارف اسلامی پرداختند؟ علوم قرآنی، حدیث، فقه و کلام.
۳۶. معروفترین فیلسوفان ایرانی سده های نخست هجری را نام ببرید؟ ۱- ابونصر محمدبن محمد، معروف به فارابی (معلم دوم) ۲- ابوعلی سینا.
۳۷. اقدام مهم ابونصر محمدبن محمد فارابی در زمینه فلسفه چه بود؟ فارابی فلسفه ی مشایی را که تلفیقی از جهان بینی اسلام و فلسفه ی ارسطویی و نو افلاطونی بود، پایه گذاری کرد.
۳۸. برجسته ترین فیلسوف ایران و جهان اسلام کیست و مهم ترین آثار وی را نام ببرید؟ ابوعلی سینا. آثار مهم وی کتاب شفا و دانشنامه ی علانی می باشد دانشنامه ی علایی سهم بسزایی در مطرح کردن زبان فارسی به عنوان زبان علم داشت.
۳۹. چرا ریاضیات و نجوم در دوران اسلامی پیشرفت خارق العاده ای کردند؟ به پشتوانه ی دانش و مهارت هایی که از تمدن ایران و سایر تمدن های باستانی به تمدن اسلامی انتقال یافته بود.
۴۰. ریاضی دانان و منجمان ایرانی که به خدمت عباسیان درآمدند در کجا مشغول فعالیت شدند؟ در رصدخانه ی بغداد.
۴۱. برجسته ترین دانشمندان عصر طلایی تمدن ایرانی اسلامی که بود و چه اقداماتی انجام داد؟ ابوریحان محمدبن احمد بیرونی است. بیرونی در ریاضیات، نجوم، گاه شماری، جغرافیا، هندشناسی و... مقام والایی داشت و به زبان های فارسی، عربی و سانسکریت مسلط بود. وی آثار ارزنده ای در این زمینه ها تألیف کرد. ابزارها و روش های ابداعی او برای تعیین طول و عرض جغرافیایی و اندازه گیری فاصله ی میان شهرها جالب است.
۴۲. دانش پزشکی ایران باستان از چه طریق به دوره اسلامی انتقال یافت؟ از طریق مدرسه ی جندی شاپور و نخستین آثار مستقل پزشکی عصر اسلامی به دست استادان آن مدرسه نوشته شد.
۴۳. رئیس مدرسه ی جندی شاپور که بود؟ جرجیس بن جبرائیل رئیس مدرسه ی جندی شاپور پزشک پرآوازه ایرانی به بغداد رفت و به دنبال او گروه دیگری از پزشکان آن مرکز علمی راهی مرکز خلافت عباسی شدند.

۴۴. اقدامات محمد زکریای رازی را بنویسید؟ آثار ماندگاری در زمینه پزشکی، شیمی و فلسفه نوشته و به عنوان کاشف الکل و جوهر گوگرد (اسید سولفوریک) مشهور شده است. رساله ی آبله و سُرخک (الجدری و الحصبه) او حاوی کهن ترین توصیف درباره بیماری آبله است و اثری ارزشمند در علم پزشکی به شمار می رود.

۴۵. مهم ترین اثر ابن سینا در زمینه ی پزشکی چه بود؟ دائرةالمعارف پزشکی او با عنوان قانون، نه فقط در ایران و جهان اسلام، که در اروپا نیز تا چندین قرن به عنوان یک منبع و مرجع معتبر پزشکی باقی ماند.

۴۶. علاوه بر علوم و فنونی که در فوق ذکر شد، ایرانیان در چه علوم و فنون دیگری مهارت داشتند؟ علاوه بر آنچه بیان شد، رشته های دیگر علمی مانند تاریخ، جغرافیا، ادبیات، فیزیک، شیمی و غیره نیز رواج و رونق داشت. ایرانیان مسلمان همچنین به اتکای تجربیات کهن خویش، در ساخت ابزارها و ادوات جنگی، حفر قنات و ایجاد بناهای مختلف مانند مساجد، پل ها و سدها مهارت خوبی از خود نشان دادند.

۴۷. چرا در قرون نخستین هجری تجارت در مسیرهای زمینی و دریایی توسعه ی چشمگیری یافت؟ در نتیجه ی گسترش و یکپارچگی جغرافیای جهان اسلام.

۴۸. اوضاع دریانوردی و تجارت دریایی در فاصله ی سده های سوم تا پنجم هجری چگونه بود؟ تجارت دریایی خلیج فارس با هندوستان، چین، جنوب شرقی آسیا و حوزه شرق آفریقا گسترش یافت و اسلام توسط بازرگانان و دریانوردان ایرانی به سرزمین های مذکور راه یافت. در این سده ها، مراکز شهری در سواحل خلیج فارس رونق یافتند و بندر سیراف به یکی از مراکز مهم مبادلات اقتصادی منطقه ای و جهانی تبدیل شد.